

A emerxencia da axioloxía dentro da práctica técnica

Diego Lawler

1. INTRODUCCIÓN

A acción técnica é unha acción produtiva intencional, planificada e realizada para obter de forma eficiente obxectivos valiosos, a partir de considerar e escoller os medios máis adecuados (Lawler, 2006). O significado das expresións “medios máis *adequados*” e “satisfacción dos mellores obxectivos” entraña dúas cuestións valorativas importantes respecto da acción técnica. Por unha banda, a cuestión da avaliación da acción na súa natureza de acción técnica, isto é, a realización da acción con crecente grao de eficiencia. Por outra, expón a cuestión da avaliación e elección dos obxectivos. Estes últimos, na súa condición de desexos ou necesidades humanas, supoñen representacións precisas acerca de que é posible, que é desexable e que debe evitarse. Ambas as cuestións introducen e moldean o ámbito axiolóxico específico da acción técnica. Neste artigo desexo explorar con certo detalle a proposta axiolóxica de Mario Bunge para as accións técnicas. A forma máis directa de facelo é analizar cal é o ámbito axiolóxico implicado pola noción de regra técnica. Con este propósito recuperaré a definición bungeana de regra técnica en termos de máxima de acción. Propóñome examinar a condición propiamente axiolóxica involucrada nela. Este artigo está estruturado de acordo cos seguintes pasos. En primeiro lugar, retrato brevemente a noción de valor e as fontes da súa orixe segundo Bunge. En segundo lugar, analizo a condición axiolóxica implicada na máxima de acción que especifica a regra técnica. En terceiro lugar, discuto o contido da “*endoaxioloxía*” (Bunge, 1985) da técnica con especial fincapé na elaboración do valor de eficiencia e, xunto ao esbozo dos seus aspectos problemáticos, resumo as conclusións que se derivan deste enfoque. Finalmente, reflexiono sobre a fonte da dimensión axiolóxica da acción técnica.

2 ORIXE E CONTIDO DA NOCIÓN DE VALOR

Para Bunge, un valor é unha propiedade relacional atribuída a diferentes clases de cousas por certos tipos de organismos en determinadas circunstancias. Así a expresión “*a* é avaliabile” debe interpretarse como abreviación de “*a* is valuable in some respect *b* for some organism *c* in circumstance *d* with goal *e* and in the light of the body of knowledge *f*” (Bunge, 1989, p. 14). Por conseguinte, non hai valores senón en rea-

Ágora do Orcellón
número 32

lidade funcións de avaliación. O ámbito dos valores é, desde este punto de vista, o ámbito das relacións entre certos obxectos e certos organismos que operan con distintos intereses en diversos campos de actividade. Ou dito doutro xeito, os organismos propoñense realizar diferentes valores en distintos campos de actividade.

A continuación desexo resaltar rapidamente dúas cuestións deste marco filosófico: a fonte de orixe dos valores e as dúas grandes clases en que poden agruparse os valores ou propiedades relacionais que atribúen intencionalmente os axentes humanos (os organismos que aquí interesan) a diferentes clases de obxectos en determinadas circunstancias.

Os valores teñen unha fonte de orixe biolóxica e social. Os valores emerxen das necesidades e os desexos humanos de natureza física, mental e social (Bunge, 1989). Estas necesidades e desexos están relacionados entre si. A intuición que subxace a esta xenealoxía dos valores pode resumirse da seguinte forma: vivir en sociedade supónnos satisfacer necesidades e desexos básicos. Aquilo que satisfai esas necesidades e desexos vólvese para nós valioso. Por tanto, os valores poden agruparse de acordo coas características das necesidades e desexos que satisfán. Así, falaríamos de valores “primarios”, “secundarios”, “terciarios” e “cuaternarios”. De acordo con Bunge (1989, pp. 19-38), a satisfacción dos valores “primarios” aseguraría a supervivencia; a satisfacción dos valores “secundarios” garantiría o benestar; a satisfacción dos valores “terciarios” permitiría satisfacer desexos e aspiracións humanas lexítimas; e, por último, a satisfacción dos valores “cuaternarios” posibilitaría a realización das fantasías humanas (fonte dos valores artificiais).

Por outra banda, as propiedades relacionais que atribúen intencionalmente os axentes humanos a distintos tipos de obxectos en certas circunstancias poden ser de dúas clases: obxectivas ou subxectivas. Os valores obxectivos son atribuídos a aquelas clases de cousas que satisfán “algunha necesidade ou aspiración lexítima” (Bunge, 2002, p. 50). Os valores subxectivos son atribuídos a aquelas clases de cousas que son valiosas subxectivamente (por exemplo, o ridículo), isto é, con independencia do seu valor obxectivo (Bunge, 2002, p. 50). De acordo con esta precisión, os valores primarios, secundarios e terciarios serían *par excellence* valores obxectivos, posto que satisfarían aspiracións e necesidades lexítimas. Por outra banda, os valores cuaternarios serían valores subxectivos, dado que llos desexaría con independencia do seu valor obxectivo.

Segundo o desenvolvido de modo xeral ata este punto, algo se volve valioso para alguén con certos fins no contexto dunha actividade específica. É dicir, os valores non deben ser reificados, senón vistos como propiedades atribuídas intencionalmente a distintas clases de obxectos, que satisfán necesidades e desexos de distinta natureza e xerarquía, por axentes humanos que perseguen a realización de distintos fins no contexto de diferentes actividades. Por tanto, se se desexa elucidar a condición axiolóxica implicada nas accións técnicas, débese trasladar este esquema á actividade técnica mesma e enchelo co contido correspondente.

3. O ÁMBITO AXIOLÓXICO A TRAVÉS DA NOCIÓN DE REGLA TÉCNICA

De acordo con Bunge (1983, p. 142), unha regra técnica é unha máxima que cando se formula de maneira completa presenta as seguintes características: “[T]ry *B per*

A emerxencia da axioloxía dentro da práctica técnica

Diego Lawler

A if, and only if, (*a*) ‘If *A* then *B*’ is a law statement, (*b*) *A* is attainable or feasible, and (*c*) *B* is desirable and moreover outweighs *A* by far. The dual role, *non-B per non-A*, is subject to similar conditions. Condition (*a*) is epistemological, (*b*) is technical, and (*c*) is axiological (possibly moral)”. Nesta formulación, o ámbito axiolóxico estaría albergado en primeira instancia pola condición denominada explicitamente “axiolóxica”. Se se desexa estudar este ámbito, é necesario comezar por elucidar cal é o contido da condición axiolóxica nesta presentación.

A condición axiolóxica está basicamente referida ao obxectivo (*B*) da regra técnica: dise do obxectivo que debe ser un obxectivo desexado e valioso. Con todo, que entraña o emprego dos adxectivos “desexado” e “valioso” na especificación do obxectivo da regra técnica? En termos xerais, un obxectivo é valioso cando a súa realización leva un beneficio ou recompensa en relación coa situación inicial respecto da cal supón un cambio ou transformación. Por outra banda, é desexado cando foi intencionalmente seleccionado por un axente intencional individual ou social que se propuxo alcanzar determinados fins. Ambas as cuestións están en certo sentido vinculadas porque a avaliación do obxectivo na súa dobre face de desexado e valioso, de acordo co dito sobre o valor como propiedade relacional, depende dun axente intencional que realiza a avaliación en certa situación, conxunxido por determinadas circunstancias cognitivas, culturais, sociais, morais e en función de certos fins (Bunge, 1989).

Esta primeira aproximación xeral á condición axiolóxica require ser aclarada nun número importante de aspectos, posto que ata agora só se dixo que a condición axiolóxica implica unha consideración valorativa dos obxectivos dunha regra técnica por parte dun axente intencional capaz de asignar valores a certos estados de cousas, pero non se dixo nada de como se han de entender eses valores. A continuación tentarei retratar analiticamente cales son os diferentes aspectos que especificarían a condición axiolóxica segundo as liñas básicas do marco filosófico bungeano. Lémbrese que o propósito final non é estudar os compromisos básicos da súa proposta filosófica sobre os valores senón elucidar os contidos da condición axiolóxica implicada na regra técnica.

En primeiro lugar hai que ter en conta que unha regra técnica prescribe unha acción técnica, e esta é un caso especial de acción racional, a saber, unha acción intencional que conduce desde o actual ao desexado ou debido por medio dun plan precedido de estudos, eleccións, deliberacións e decisións (Bunge, 1966, 1985, 1989). Deste xeito, o obxectivo ao redor do cal se articulaba a condición axiolóxica percíbese agora como obxectivo da acción técnica prescrita pola regra. Trátase, pois, dun obxectivo desexado ou debido dunha acción humana precedida pola deliberación e a decisión, procesos que involucran unha valoración. Con todo, como entender esta valoración? Ou mellor, como caracterizar eses obxectivos desde un punto de vista valorativo?

Para comezar considérese este asunto desde a acción mesma. A acción técnica *qua* acción intencional caracterízase de forma xeral por ser construtiva ou destrutiva dependendo de se o seu obxectivo é producir (ou manter) ou destruír (ou remover). Con todo, esta dicotomía non é absoluta senón contextual, posto que as situacións son dinámicas e modificables: accións que son negativas para certas persoas en determinadas circunstancias espaciais e temporais poden ser positivas para outras persoas noutras circunstancias. En calquera caso, pódese afirmar que o obxectivo dunha acción técnica

Ágora do Orcellón
número 32

é, primeiro de nada, un obxectivo avaliado como construtivo ou destrutivo. Esta primeira determinación da condición axiolóxica, derivada do feito de que a acción técnica é *prima facie* un caso especial de acción racional, supón unha primeira esixencia normativa para os procesos de exploración e elección de obxectivos.

De acordo con Bunge (1989, p. 325), esta primeira restrición está delimitada por dúas normas básicas iniciais:

“[1] Do not deliberately increase the overall disorder unless it is for the purpose of increasing the local order in the process of meeting some basic need or legitimate want”.

“[2] Do not destroy anything valuable unless you can replace it with something better without at the same time preventing others from satisfying their basic needs”.

Á súa vez, estas dúas normas básicas implicarían intuitivamente (i.e. non lóxicamente) unha terceira norma que restrinxiría explicitamente o ámbito de formulación e elección de obxectivos das accións técnicas, isto é, recortaría un universo posible de obxectivos para estas accións. A norma é a seguinte:

“[3] Do not design or manufacture artifacts that (a) serve no constructive purpose (i.e. are either purely destructive or useless), or (b) require the irreversible destruction of a natural resource, or (c) have a built-in-obsolescence” (Bunge, 1989, p. 325).

Dentro deste universo de obxectivos posibles, estes poden ser xulgados como valiosos segundo os fins con que efectivamente se escollen. Retornando á acción técnica prescrita pola máxima, as preguntas que é mester abordar poderían formulase así: que propiedades están a ser atribuídas ao obxectivo da acción técnica? De acordo con que fins é elixido o seu obxectivo? Vexamos con detalle este asunto.

Na especificación da máxima, Bunge (1983, p. 143) suxire que a condición axiolóxica pode implicar unha interpretación moral. Que significado ten esta suxestión? Dita suxestión pode entenderse no seguinte sentido. O obxectivo da acción técnica ten que ser avaliado en relación cos códigos morais propios das distintas ramas en que se dividen as prácticas técnicas (Bunge, 1985, p. 219). Isto aséntase sobre unha reflexión ética previa respecto da constitución de tales códigos. O ámbito dos valores derivados dos diferentes códigos morais das disciplinas técnicas constitúe o que o mesmo Bunge (1985, p. 236) denomina “*exoaxiología*” da técnica. Entón, a orde de determinación da interpretación moral da condición axiolóxica sería este: unha teoría ética fundamenta as bases dun código moral que posteriormente se completa atendendo ás características e fins de cada unha das ramas en que se inscriben as actividades técnicas. O conxunto destes códigos conforma o que Bunge (1985, 1989) denomina os valores exógenos da técnica.

Segundo esta liña argumental, interpretar moralmente a condición axiolóxica implicada na regra técnica quere dicir, pois, que os obxectivos das accións técnicas han

A emerxencia da axioloxía dentro da práctica técnica

Diego Lawler

de satisfacer códigos morais asentados sobre unha teoría ética. No caso de Bunge (1989), a teoría ética subxacente produce unha moral xeral que recibe o nome de “moral agatonista” e que se sintetiza no lema: “Goza a vida e axuda a vivir”. Este lema xeral tería traducións concretas a valores particulares en cada rama de actividade técnica, desde os cales se axuizarían os obxectivos das regras técnicas. Estes obxectivos poderían aceptarse ou rexeitarse por ser moralmente bos ou malos. Nesta interpretación, os valores da comunidade de técnicos e enxeñeiros se engazarían cos valores básicos da comunidade humana.

Con todo, a condición axiolóxica da máxima bungeana tamén admite unha interpretación estritamente técnica. Cal é o significado desta interpretación? O núcleo significativo pode rastrexarse en expresións do seguinte estilo: “[...] o valor supremo da investigación científica básica é a verdade, mentres que o da técnica é a utilidade. Demostración: as probas científicas son tests de verdade, mentres que as técnicas son tests de eficiencia” (Bunge, 2002, p. 53). E máis adiante agrega, “[...] a técnica moderna, por basearse na ciencia, tamén aprecia a verdade” (Bunge, 2002, p. 53). Nunha rápida lectura esta suxestión di dúas cousas: por unha banda, que a utilidade é a clave interpretativa da condición axiolóxica implicada na regra de acción técnica e que ela se comprende por referencia á noción de eficiencia; por outra banda, que a utilidade, así entendida, non é independente de valores propios da ciencia como a verdade. A continuación explorarei e analizarei o contido desta suxestión.

Para extraer o sentido completo desta segunda interpretación da condición axiolóxica é mester dirixir a atención cara aos vínculos que mantén esta condición coas restantes: a condición técnica e a condición epistemolóxica. Estes vínculos dependen da idea de que a técnica moderna é ciencia aplicada (Bunge, 1966). Se se acepta esta idea, o escenario no que se establecen os vínculos entre estas tres condicións queda determinado polo contido argumentativo que sostén que as accións técnicas se basean, a través de regras de acción e enunciados nomoprágmatícos, en conxuntos de leis científicas ben establecidas.

O centro de gravidade conceptual que enlaza as tres condicións pode, segundo a miña modesta opinión, reconstruírse do seguinte modo. A técnica é unha esfera específica de actividade humana que está estruturada segundo un conxunto de regras particulares: as regras técnicas, que na súa forma estendida evidencian a estrutura de máximas de acción técnica. A comprensión da condición axiolóxica en relación coas condicións técnica e epistémica debe facerse por referencia á análise das regras técnicas que articulan a acción propiamente técnica. Os valores técnicos serían predicados evaluativos que se aplicarían ás regras técnicas. Estes valores recollerían as “virtudes” da acción técnica prescrita pola regra respectiva. *Qua* predicados evaluativos das regras técnicas caracterizarían a dimensión “*endoaxiolóxica*” da técnica. Neste argumento, o valor “*endoaxiolóxico*” nuclear sería a eficiencia. Esta caracterizaría a capacidade de control óptimo da realidade que posúen as regras técnicas. Á súa vez, esta capacidade óptima de control pode entenderse baixo a idea de “éxito práctico” (Toribio, 1995). A análise desta proposición explicaría como se enlaza a condición axiolóxica coa condición epistémica así como coa condición técnica. Na sección seguinte considerarei esta ligazón, cuxa función é estruturar o valor nuclear da dimensión “*endoaxiolóxica*” da técnica.

4. A DIMENSIÓN “ENDOAXIOLÓXICA” DA TÉCNICA: O VALOR DE EFICIENCIA

A análise da capacidade de control óptimo da realidade que posúen as regras técnicas pode desagregarse en dous pasos. Cada un deles poñerá de manifesto unha ligazón da condición axiolóxica. En primeiro lugar tratarase da súa relación coa condición epistémica. En segundo lugar tratarase do seu vínculo coa condición técnica.

Considérese en primeiro lugar a capacidade de control *simpliciter*. Segundo Bunge (1966), a capacidade de control significa producir, previr ou cambiar dunha forma previamente determinada un conxunto de eventos ou o seu curso. A capacidade de control da realidade supoñería a eficacia ou efectividade das regras técnicas que producen ese control. Esta eficacia viría dada polo basamento das regras técnicas no coñecemento científico ben establecido. O razoamento que subxace a esta afirmación é o seguinte. Se se desexa adoptar unha regra técnica materialmente efectiva, débese coñecer primeiro por que é efectiva. Para satisfacer esta condición requírese unha comprensión completa do seu *modus operandi*, que só lla pode alcanzar se a regra técnica está baseada en leis científicas; pola contra, poderíase indicar meramente que é efectiva porque funcionou con éxito nun número alto de casos. Con todo, unha indución como esta non garante o éxito práctico da acción técnica prescrita pola regra nin a explicación acabada de por que é que dita regra funciona. Por tanto, unha regra está fundada só se está baseada nun conxunto de leis científicas ou fórmulas derivadas delas que poida responder pola efectividade ou eficacia da regra. Disto séguese que a eficacia dependería da validez da regra técnica e esta tería o seu basamento no coñecemento científico. De modo que unha regra válida é unha regra que prescribe accións técnicas cuxa capacidade de control da realidade é efectiva ou eficaz porque vén apoiada por leis científicas ben establecidas.

O logro (ou efectución) do control da realidade implica a eficacia (ou efectividade) das regras técnicas que o producen. As regras son expresións normativas hipotéticas que expoñen como se debe proceder para conseguir uns obxectivos intencionalmente propostos. As regras eficaces conseguirían eses obxectivos. En consecuencia, posto que a validez das regras técnicas funciona como conxectura da eficacia real das accións que prescriben, a condición epistemolóxica contribuiría a soste unha parte importante da condición axiolóxica, en concreto, aquilo que funciona como condición básica da eficiencia: a eficacia da regra ou a súa capacidade de control efectivo da realidade.

Con todo, de acordo co expresado máis arriba, a eficiencia non se especifica só como capacidade de control *simpliciter* da realidade, senón que entraña a idea de que ese control, ademais de eficaz, é óptimo. Nesta suxestión residiría a contribución da condición técnica á condición axiolóxica. A continuación detereime na análise desta contribución. A cuestión clave será esclarecer que agrega esta suxestión.

Considérese a acción técnica *qua* acción intencional prescrita pola regra técnica respectiva. A idea de que a eficiencia implica un control óptimo da realidade sobre a que se intervén pode analizarse inicialmente a través da idea bungeana máis xeral de acción intencional. De acordo con Bunge (2002, especialmente pp. 62-63), na acción in-

A emerxencia da axioloxía dentro da práctica técnica

Diego Lawler

tencional non só interveñen obxectivos (O) e resultados (R), senón tamén insumos ou *inputs* (I), posto que sen insumos (I) non hai resultados (R). Con todo, que contido recolle nesta presentación o concepto de insumo ou *input* (I)? O contido desta noción alberga o traballo investido, o medio empregado ou o gasto realizado. Como se aprecia rapidamente, trátase de caracterizar a acción de control eficaz da realidade de acordo co que se inviste nela. Ou dito doutro xeito, trátase de incorporar a idea de que toda acción intencional prescrita por unha regra técnica ten un custo baseado na consideración do insumo.

Desde esta perspectiva é posible falar de rendemento dunha acción de control da realidade. De modo que cando o rendemento dunha acción desta clase é óptimo, dita acción é eficiente. Por tanto, cabe a posibilidade dunha acción de control da realidade eficaz pero con rendemento subóptimo, é dicir, ineficiente. A eficiencia definiríase como “[...] a razón do produto ou resultado desexado O R ao insumo I , ou sexa, $E = O R / I$ ” (Bunge, 2002, pp. 62-63). O rendemento ou eficiencia dunha acción situaríase entre os valores de eficiencia mínima ($E=0$) ou eficiencia máxima ($E=1$).

A imaxe completa da miña reconstrución desta segunda interpretación da condición axiolóxica podería resumirse do seguinte modo. A eficiencia é o valor que estrutura a condición axiolóxica cando esta se analiza por referencia á regra técnica. Este valor especifica o control óptimo da realidade efectuado pola acción técnica prescrita pola regra respectiva. A súa caracterización é resultado de aspectos derivados da condición epistemolóxica así como da condición técnica. A primeira contribúe á eficacia do control da realidade. A segunda condición agrega o feito de que esa acción de control supón un custo en función duns insumos empregados. Desta maneira a eficiencia, *qua* “virtude” da acción prescrita pola regra técnica, queda retratada segundo a idea de “éxito práctico”. As contribucións das condicións epistémica e técnica constituirían, pois, os banzos necesarios deste éxito. Deste xeito, a eficiencia, na súa natureza de valor nuclear das regras técnicas, estruturaría a dimensión “*endoaxiolóxica*” da técnica.

De acordo co dito nas dúas últimas seccións, a condición axiolóxica implicada na regra técnica pode ser interpretada en termos morais ou técnicos. A interpretación moral da condición axiolóxica supón unha reflexión ética sobre que é bo facer ou que debe ser feito en determinadas circunstancias para alcanzar certos fins. Considérase especialmente o condicionamento que supoñen os estándares morais en relación coa selección dos obxectivos da acción técnica. Esta perspectiva constitúe o núcleo da dimensión “*exoaxiolóxica*” da técnica. A interpretación técnica, pola súa banda, recolle as determinacións que especifican o que é suficiente facer para producir de maneira óptima determinados obxectivos que non están naturalmente dados. Tense particularmente en conta a relación da regra técnica co coñecemento científico e explótase o feito de que a acción técnica de control da realidade entraña un custo baseado na consideración que se realice dos insumos utilizados. Este punto de vista conforma a dimensión “*endoaxiolóxica*” da técnica ao redor do valor de eficiencia.

Estas dúas posibilidades interpretativas da condición axiolóxica contida na máxima de acción que prescribe a regra técnica están, en certo sentido, vinculadas entre si. Os obxectivos e insumos (medios) das accións admiten tanto unha valoración moral como técnica. Esta combinación pode desprezar as aspiracións para incrementar a ca-

Ágora do Orcellón
número 32

pacidade óptima de control da realidade nos casos en que se empregan medios e se perseguen obxectivos contraditorios cunha avaliación ética. A valoración moral descartaría así a xustificación de accións técnicas moralmente descartables. En consecuencia, as accións técnicas prescritas polas regras técnicas non só deben ser funcionais (eficaces e eficientes) senón tamén moralmente aceptables.

A dimensión “*endoaxiolóxica*” da técnica, a pesar de levar este nome, non é interna en sentido pleno ou estrito. Segundo Bunge (1985, 2002), esta dimensión é interna en sentido lato. Para dicilo coas súas palabras, “[L]a eficacia, eficiencia, utilidade social, e utilidade económica, valores tipicamente técnicos, son ditados parcialmente pola sociedade” (Bunge, 2002, p. 53). Unha das razóns da introdución desta cláusula relativa consiste en que se interpreta xeralmente a idea de control óptimo que entraña a acción técnica de acordo cun parámetro basicamente económico. É dicir, emprégase un parámetro económico para valorar tanto os insumos como os obxectivos e resultados da acción técnica. Así se reduce a valoración do que significa o “éxito práctico” dunha acción a unha *ratio* entre *outputs* e *inputs* valorados economicamente por quen elixe realizar esa acción produtiva (sexa un axente individual ou un grupo de axentes).

Este desprazamento argumentativo podería conducir á redución da condición axiolóxica a unha interpretación económica. A súa consecuencia sería a elucidación da noción de eficiencia en termos de eficiencia económica para o seu uso na valoración da acción técnica. A maneira directa de facelo sería así: unha acción intencional (A, O, R) con obxectivos (O) e resultados (R) é eficiente se e só se (a) é efectiva (obtéñense todos os obxectivos) e (b) os obxectivos obtidos son máis valiosos que os medios que se gastaron en obtelos. Esta elaboración asumiría que existe unha función de avaliación para un conxunto de accións dado que compara o valor dos obxectivos obtidos pola acción co custo da acción mesma calculado a partir dos seus medios ou insumos (Quintanilla, 1997; Quintanilla e Lawler, 2000).

Con todo, existe un enfoque filosófico que permite interpretar o ámbito axiolóxico da acción técnica sen facelo desde o punto de vista dun parámetro externo á estrutura da acción técnica mesma. Trátase de recuperar o *locus classicus* para a formulación da cuestión axiolóxica en relación coa acción técnica, isto é, o plano da súa dimensión praxiolóxica. Os problemas valorativos, vistos desde o punto de vista praxiolóxico, concéntranse no feito de que a acción técnica, *qua* acción intencional de transformación material da realidade, realízase intencionalmente segundo unha representación planificada da acción en función duns obxectivos que poden ou non coincidir cos resultados que efectivamente se obteñen. Cando o ámbito axiolóxico é enfocado desde esta perspectiva, vólvese posible avaliar intrinsecamente a acción técnica. Isto non supón, con todo, rexeitar completamente a interpretación bungeana da condición axiolóxica. Só se trata de abandonar a linguaxe do agrupamento interno (“*endoaxiolóxico*”) e externo (“*exoaxiolóxico*”) dos valores que se aplican á acción técnica para promover a súa conceptualización en termos de valores intrínsecos e extrínsecos. Isto trae aparellado a apertura dun enfoque filosófico que rescataría unha axioloxía relacionada coas oportunidades reais de transformación da realidade que abre a acción técnica e as súas condicións internas de realización e control.

A emerxencia da axioloxía dentro da práctica técnica

Diego Lawler

5. A FONTE DA DIMENSIÓN AXIOLÓXICA DA ACCIÓN TÉCNICA

A orixe da dimensión axiolóxica debe rastrexarse no feito de que a acción técnica supón a realización dunha acción intencional. Pero, cal é a importancia deste feito? Esta advírtese unha vez que se presta especificamente atención a dúas condicións, entre outras, que satisfai un axente que realiza unha acción intencional.

A realización dunha acción intencional significa, para dicilo rapidamente, que o axente deseñou un plan para producir certos estados de cousas que implican o logro de determinados fins desexados ou metas. Quen actúa desta maneira satisfai, polo menos, os seguintes requisitos (Quintanilla, 1989, p. 75): (1) é un axente capaz de posuír representacións conceptuais e crenzas sobre a realidade, (2) é capaz de asignar valores a determinados estados de cousas; (3) é capaz de desexar que se realicen os que xulga máis valiosos; (4) está en condicións reais de tomar decisións, atendendo as continxencias do mundo, sobre a base das súas representacións, desexos e valoracións; (5) é capaz de compoñer representacións sobre cursos posibles de acción; e (6) é capaz de actuar satisfacendo os puntos anteriores.

Entre todos estes requisitos, dous son os que aquí interesan. Por unha banda, que o axente pode representarse diversos estados de cousas como obxectivos cara aos que orienta a súa acción intencional de transformación e control da realidade; por outra, que a súa representación interna do estado de cousas ou acontecemento que corresponde aos obxectivos e resultados pode identificarse cun contido preciso que, para dicilo con palabras de Toribio (1995, p. 123), “é compatible cun repertorio o suficientemente amplo de accións concretas”. Para dicilo en poucas palabras: o axente é capaz de xerar obxectivos e representarse posibles resultados que non están naturalmente dados; ademais, estes obxectivos e resultados son compatibles con diversos cursos de acción. É dicir, non só se buscan diversos obxectivos e se representan distintos resultados, senón que, ademais, eses obxectivos e resultados supoñen diferentes oportunidades de actuación produtiva na realidade.

Por que destacar estes dous aspectos? Porque estes dous aspectos sosteñen a fonte da dimensión axiolóxica da acción técnica. A acción técnica supón a transformación do que é, de acordo co desexado ou debido, en función de posibilidades obxectivas de acción dispoñibles. Estas posibilidades, á súa vez, veñen suxeridas e auspiciadas polo caudal de medios técnicos e non técnicos dispoñibles e perceptibles desde unha cultura técnica determinada. Isto fai que a acción técnica se estructure, como suxire acertadamente Broncano (2000; 2002; 2006), en termos de exploración de obxectivos, resultados ou fins posibles e explotación intelixente de oportunidades concretas de cursos de acción (ou plans parciais) compatibles con eses obxectivos, resultados e fins. A fonte da dimensión axiolóxica configuraríase, entón, sobre este campo de posibilidades inscrito na estrutura mesma da acción técnica.

Os obxectivos e resultados que se imaxinan e representan non están desconectados da representación da información que provén dos medios dispoñibles. Con todo, non todos os obxectivos e resultados, cuxa representación volven posible os medios, son realmente compatibles cos diversos cursos de acción aproveitables como oportunidades obxectivas de actuación. Nin, por suposto, todos os cursos de acción técnica (como

Ágora do Orcellón
número 32

plans parciais), imaxinables a partir da fixación de obxectivos e resultados posibles, son efectivamente realizables ou, dito doutro xeito, son realmente oportunidades obxectivas de actuación. Obxectivos, resultados e cursos de acción han de satisfacer tres condicións (ou posibilidades) básicas: han de ser posibles lóxica, física e tecnicamente. É dicir, non han de ser loxicamente inconsistentes, nin poden violar as posibilidades físicas establecidas polas leis científicas, nin ser tecnicamente irrealizables. Este último punto é especialmente importante porque fai á dispoñibilidade de medios técnicos (artefectos) e capacidades suficientes para manipular pragmaticamente factores causais de modo de obter os obxectivos ou resultados desexados e, ademais, cientificamente posibles (Broncano, 1988, 2000; 2006; Veiga, 2000, 2010).

A fonte da condición axiolóxica sitúase en relación coa dialéctica entre a apertura de posibilidades que abren as representacións de obxectivos, resultados e cursos de acción, por unha banda, e a realización oportuna daquelas lóxica, física e tecnicamente posibles, por outra. Neste escenario, a fonte da condición axiolóxica enténdese como un ámbito de oportunidades de acción dentro do cal se sitúa o espazo das accións técnicas realizables (Broncano, 2000; 2006). Desta fonte dimanan os contidos axiolóxicos básicos que empregamos para avaliar estas últimas accións. Posto que se trata de accións técnicas que efectivamente realizamos, os contidos elementais da súa dimensión axiolóxica virarán ao redor da valoración do modo de satisfacción da posibilidade técnica. Así, a dimensión axiolóxica da acción técnica, vista desde a praxioloxía, caracteriza *prima facie* e esencialmente a gramática da súa composición.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- Broncano, F. (1988), “Las posibilidades tecnológicas. Una línea de demarcación entre ciencia y tecnología”, *Arbor*, 507, 47-70.
- Broncano, F. (ed.) (1995), *Nuevas meditaciones sobre la técnica*, Madrid, Trotta.
- Broncano, F. (2000), *Mundos artificiales. Filosofía del cambio tecnológico*, México, Paidós.
- Broncano, F. (2006), *Entre ingenieros y ciudadanos: filosofía de la técnica para días de democracia*, Madrid, Editorial Montesinos.
- Bunge, M. (1966), “Technology as Applied Science”, *Technology and Culture*, 7, 329-347.
- Bunge, M. (1972), “Toward a Philosophy of Technology”, C. Mitcham and R. Mackey (eds.) (1972), *Philosophy and Technology*, London, Macmillan Publishers.
- Bunge, M. (1976), *Treatise on Basic Philosophy, Vol. III y IV: Ontology I y II*, Dordrecht-Boston, Reidel.
- Bunge, M. (1983), *Treatise on Basic Philosophy, Vol. V: Epistemology and Methodology I: Exploring the World*, Dordrecht-Boston: Reidel.
- Bunge, M. (1985), *Treatise on Basic Philosophy, Vol. VII: Philosophy of Science and Technology. Part II: Life Science, Social Science and Technology*, Dordrecht-Boston, Reidel.
- Bunge, M. (1989), *Treatise on Basic Philosophy, Vol. VIII: The Good and the Right*, Dordrecht-Boston, Reidel.

A emerxencia da axioloxía dentro da práctica técnica

Diego Lawler

- Bunge, M. (2002), *Ser, Saber, Hacer*, México, Paidós.
- Carpenter, S. R. (1977), "Philosophical Issues in Technology Assessment", *Philosophy of Science*, 44(1977), 574-593.
- Lawler, D. (2006), "La estructura de la acción técnica y la gramática de su composición", *Sci. Stud.*, 2006, vol.4, n.3, pp.393-420.
- Quintanilla, M. A. (1989), *Tecnología. Un enfoque filosófico*, Madrid, Fundesco.
- Quintanilla, M. A. (1997), "El concepto de progreso tecnológico", *Arbor*, CLVII, 337-390.
- Quintanilla, M. A., Lawler, D. (2000), "El Concepto de Eficiencia Técnica", en Denegri, G., y G. Martínez (eds.) (2000), *Tópicos Actuales en Filosofía de la Ciencia*, Mar del Plata, Universidad Nacional de Mar del Plata-Editorial Martin, 203-22.
- Skolimowski, H. (1968), "On the Concept of Truth in Science and in Technology", *Proceedings of the XIV Congress of Philosophy*, Viena, Herder, 2: 1968, 553-559.
- Toribio, J. (1995), "Semántica de las reglas tecnológicas", en F. Broncano (ed.) (1995), *Nuevas meditaciones sobre la técnica*, Madrid, Trotta.
- Tourniere, M. (1992), *Vendredi ou la vie sauvage*, Paris.
- Vega, J. (2000), "La astucia de la razón en la técnica", *Arbor*, Nº 657, 187-205.
- Vega, J. (2010), *Los saberes de Odiseo. Una filosofía de la técnica*, Buenos Aires, EU-DEBA.

Diego Lawler (Instituto de Investigaciones Filosóficas da Sociedade Argentina de Análise Filosófica/ CONICET)

